

JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KREATIV QOBILIYATLARINI OSHIRISH YO'LLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15233054>

Mamutov Polatbay Jumamuratovich

*Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti "Umumiy biologiya va fiziologiya"
kafedrası erkin izlanuvchisi*

mamutovpolatbay@gmail.com

Turganbaev Jenisbay Qonisbay uli

*Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika institute "Jismoniy madaniyat"
ta'lim yonalishi 2 bosqich talabasi*

jenisbayturganbaev09@gmail.com

Annotatsiya (Аннотация / Abstract)

Maqolada jismoniy tarbiya darslarida maktab o'quvchilarida ijodkorlikni rivojlantirishga yordam beradigan usullar va texnologiyalar ko'rib chiqiladi. Nostandart jihozlarni joriy etish va o'quvchilarning kreativ faolligini faollashtiradigan o'yin ish shakllaridan foydalanishga alohida e'tibor qaratiladi. Umumta'lim maktablarida o'tkaziladigan jismoniy tarbiya darslari misolida o'qitishda kreativ yondashuvlarning o'rnini tahlil qilinib, tadqiqot va amaliy tadbir natijalari keltirildi.

kalit so'zlar (ключевые слова / key words)

Kreativlik, jismoniy tarbiya, o'qitish usullari, nostandart jihozlar, o'yin texnologiyalari, maktab o'quvchilari.

Аннотация (Annotatsiya / Abstract)

В статье рассматриваются методы и технологии, способствующие развитию креативности у школьников в процессе занятий физической культурой. Особое внимание уделяется внедрению нестандартного оборудования и применению игровых форм работы, которые активизируют творческую активность учащихся. Анализируется роль креативных подходов в обучении на примере уроков физкультуры в общеобразовательных школах, приводятся результаты исследований и практических внедрений.

ключевые слова (kalit so'zlar / key words)

Креативность, физкультура, методы обучения, нестандартное оборудование, игровые технологии, школьники.

Abstract (Аннотация / Annotatsiya)

The article discusses methods and technologies that promote the development of creativity in schoolchildren during physical education classes. Particular attention is paid to the introduction of non-standard equipment and the use of game forms of work that activate the creative activity of students. The role of creative approaches in teaching is analyzed using physical education lessons in comprehensive schools as an example, and the results of research and practical implementations are presented.

key words (ключевые слова / kalit so'zlar)

Creativity, physical education, teaching methods, non-standard equipment, game technologies, schoolchildren.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Zamonaviy ta'lim o'quvchilarning nafaqat jismoniy qobiliyatlarini, balki kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion usullarni joriy qilishni talab qiladi. Jismoniy tarbiya darslari maktab ta'limining muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida kreativ usullardan foydalanish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. So'nggi yillarda maktab o'quvchilarining nafaqat jismoniy, balki psixo-emotsional rivojlanishiga ham e'tibor qaratilmoqda, bu erda kreativlik asosiy rol o'ynaydi. Shuni anglash kerakki, maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya jarayoni nafaqat jismoniy chidamlilik yoki kuchni shakllantirish bilan cheklanib qolmaydi, balki ularning kreativ salohiyatini rivojlantirish bilan ham muhimdir.

Maktab o'quvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishda o'qituvchining roli.

Ta'lim jarayonida ijodkorlikni rivojlantirish zamonaviy pedagogik yondashuvning muhim jihatiga aylanib bormoqda. Jismoniy tarbiya darslarida kreativ usullarning kiritilishi maktab o'quvchilarining har tomonlama kamol topishiga, jumladan, nafaqat jismoniy tayyorgarligi, balki shaxsiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, jismoniy tarbiya kreativ yondashuvlarni amalga oshirish uchun noyob imkoniyatlarni beradi, bu esa o'quvchilarning individualligini va o'zini namoyon qilishiga imkon beradi. Nostandart uskunalar va o'yin texnologiyalaridan foydalanish maktab o'quvchilarining kreativ jarayoni va motivatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisining maktab o'quvchilarining kreativligini rivojlantirish uchun sharoit yaratishda muhim jihatlardan biri hisoblanadi. O'qituvchi nafaqat murabbiy, balki ilhomlantiruvchi, bolalarni kreativ echimlarni ko'rsatishga undashi kerakligini ta'kidlaydi. O'qituvchi nostandart pedagogik texnologiyalardan foydalanish, jumladan, topshiriqlarni bolalarning manfaatlariga

moslashtirish, zamonaviy o'yin shakllaridan foydalanish va o'quvchilarni o'z-o'zini rivojlantirish jarayoniga jalb qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak [4].

Bundan tashqari, o'qituvchi o'quvchilar bilan faol munosabatda bo'lishi, har bir o'quvchi o'ziga xosligini ko'rsatishi mumkin bo'lgan ishonch va ochiqlik muhitini yaratishi kerak. Tajriba o'tkazish va kreativ fikr yuritish uchun xavfsiz maydon yaratish ham jismoniy tarbiya darslarida o'qitishning muhim qismidir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / METHODS)

Jismoniy tarbiya darslarida kreativlikni oshirish usullarini o'rganish uchun maktab o'quvchilarini nostandart jihozlar va o'yin shakllari orqali o'qitishga turli yondashuvlarni o'rgangan ilmiy nashrlar tahlili o'tkazildi. Mavjud ilmiy manbalarni tahliliy ko'rib chiqish, shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotda qo'llash asosiy tadqiqot usuli bo'ldi.

Tadqiqotning asosiy manbalari: Byankina L.V., Stukova E.A. (2021) - jismoniy tarbiya orqali ijodkorlikni rivojlantirish; Kursova E.D. (2021) - jismoniy tarbiyaga qiziqishni oshirish uchun kvestlardan foydalanish; Kapustin E. S. (2016) - Jismoniy tarbiya darslarida ijodkorlikni rivojlantirish texnologiyalari haqidagi ishlari tahlil qilindi.

Jismoniy tarbiya darslarida maktab o'quvchilarida ijodkorlikni oshirish usullari

Usul	Tavsifi	Amalga oshirish misollari
O'yin yondashuvi	Tasavvur va qiziqishni rag'batlantirish uchun o'yin elementlaridan foydalanish	G'ayrioddiy vazifalar bilan estafeta poygalari, hikoya o'yinlari ("qaroqchilar oroli", "kosmik missiya")
Harakatlarning improvizatsiyasi	Musika yoki vazifa doirasida erkin harakatlanish	Raqslar mashqlari, "o'z mashqingizni o'ylab ko'ring", ritmga improvizatsiya
Guruhlarda ishlash	Fikr almashish va yangi echimlarni ishlab chiqarish uchun birgalikdagi tadbirlar	O'zingizning mini-o'yiningizni yaratish, jamoada mashqlar to'plamini yaratish
Vizualizatsiya va xayoliy fikrlash	Tasavvur va assotsiatsiyalarni	O'zingizni hayvon sifatida tasavvur qiling va

	yoqish	xuddi shunday harakat qiling, "super qahramon harakat qiladi"
Loyiha faoliyati	Mustaqil fikrlash faoliyatini rag'batlantiradigan uzoq muddatli vazifalar	Jismoniy mashqlar bo'yicha mini nutq, taqdimot tayyorlash
Nostandart inventarlardan foydalanish	Yangi yoki kutilmagan inventar noodatiy echimlarni izlashga undaydi	Lenta, turli shakldagi sharlar, halqalar, uy-ro'zg'or buyumlari bilan mashqlar
Motivatsion va rolly stsenariylar	Bolalar "rol o'ynaydigan" vaziyatga kirish	"Ayg'oqchilarni tayyorlash" yoki "super qahramon maktabi" kabi dars
Jismoniy tarbiya kvestlari va mantiqiy vazifalari	Nostandart fikrlashni talab qiladigan kvest elementlarini integratsiyalash	Jumboqlarni echish yoki topshiriqlarni bajarish orqali to'siqlarni engib o'tish
Vazifalarni erkin tanlash	Mashqlarni yoki bajarish uslubini tanlash qobiliyati	Shaxsiy faoliyat yo'llari, bajarish tartibini tanlash erkinligi

Jismoniy tarbiya darslarida kreativlikni rivojlantirishning nazariy asoslari.

Kreativlik, yangi g'oyalar, yondashuvlar va echimlarni yaratish qobiliyati sifatida zamonaviy ta'limning muhim tarkibiy qismidir. L.V.Byankina va E.A.Stukova (2021) ishlarida jismoniy tarbiya darslarida kreativlikni rivojlantirish maktab o'quvchilarida tashabbuskorlik, o'zini namoyon qilish va faollikni shakllantirishga yordam berishi ta'kidlangan. Jismoniy tarbiyani o'qitishda kreativ usullardan foydalanish o'quvchilarning individual xususiyatlarini ko'rsatishga imkon beradi, cheksiz fikrlashni rivojlantiradi va kreativ yondashuvlar orqali muammolarni hal qilishga yordam beradi [2].

Jismoniy tarbiya darslarida maktab o'quvchilarida ijodkorlikni oshirish usullari.

Jismoniy tarbiya darslarida kreativlikni oshirishning samarali usullaridan biri nostandart jihozlardan foydalanishdir. N.V.Gushchina (2012) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turli xil nostandart sport anjomlari va

inventarlaridan foydalanish bolalarga nafaqat jismoniy fazilatlarini, balki kreativ fikrlashni ham rivojlantirishga imkon beradi, chunki ular o'yinlar va mashqlar paytida ulardan foydalanishning yangi usullarini izlashga majbur bo'lishadi. G'ayrioddiy trenajyorlardan, nostandart shakldagi to'plardan, o'zgaruvchan sharoitli sport to'plamlaridan foydalanish (masalan, kvestlar) o'quvchilarga topshiriqlarni bajarish jarayonida o'z tasavvurlarini va tashabbuslarini ko'rsatish imkoniyatini beradi [3].

Yana bir samarali usul jismoniy tarbiya darslarida o'yin va kvest texnologiyalarini joriy etishdir. E.D.Kursova (2021) jismoniy tarbiya darslarida kvestlardan foydalanish maktab o'quvchilarining mustaqilligini va ularning ta'lim jarayoniga qiziqishini oshiradi, deb ta'kidlaydi. Bunday ish shakllaridan foydalanish bolalarda kreativ va etakchilik fazilatlarini rivojlantirishni rag'batlantiradigan raqobat va jamoaviy ish elementini yaratadi. Kvestlar va o'yinlar o'quv jarayonini yanada qiziqarli va boy qiladi, bu esa o'quvchilarning jarayondagi faolligini oshirishga yordam beradi [5].

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

O'qitishda nostandart uskunalar va o'yin texnologiyalaridan foydalanish natijalari o'quvchilarning psixo-emotsional holatida ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatadi. Baitashov E.U. (2022) tadqiqotiga ko'ra, bunday yondashuvlar qo'llanilgan jismoniy tarbiya darslari faollashadi, bolalarning o'quv jarayoniga qiziqishi ortib boradi. Bu, o'z navbatida, nafaqat jismoniy rivojlanishga, balki sinfdagi psixologik iqlimni yaxshilashga ham yordam beradi. Darslar davomida o'quv dasturiga kreativ usullarning kiritilishi bolalarning nafaqat jismoniy faolligini oshirishga, balki ularning mustaqil, mas'uliyat, muloqot ko'nikmalari kabi shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Nostandart o'qitish usullarini joriy etish natijalari.

1. Nostandart uskunalaridan foydalanish.

Nostandart jihozlar, masalan, g'ayrioddiy shakldagi to'plar va o'zgaruvchan sharoitlarga ega trenajyorlar maktab o'quvchilarini vazifalarni bajarishda yangi echimlar va yondashuvlarni ishlab chiqishga undaydi. N.V.Gushchina (2012) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, bunday materiallardan foydalanish o'quvchilarning nafaqat jismoniy qobiliyatlarini, balki kreativ fikrlashni ham rivojlantirishga yordam beradi.

2. Kvestlar va o'yin texnologiyalari.

Kvestlar va o'yin texnologiyalari jismoniy tarbiyaga qiziqishni oshirishning samarali vositasiga aylanmoqda. Kursova E.D. (2021) tadqiqotiga ko'ra, bunday usullar maktab o'quvchilarida mustaqillik, qiziqish va jamoaviylikni rivojlantirishga yordam beradi. Musobaqa elementlari va muammolarni hal qilish

vazifalari bo'lgan o'yinlar kreativ fikrlashni rag'batlantiradi, individual qobiliyatlarning namoyon bo'lishi uchun sharoit yaratadi.

3. O'qituvchining roli

Kreativlikni rivojlantirish uchun shart-sharoit yaratishda jismoniy tarbiya o'qituvchisining o'rne katta. O'qituvchi innovatsion usullardan foydalanishi, o'quvchilarning qiziqishi va ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda darslarni moslashtirishga tayyor bo'lishi kerak. Bolalar tajriba va ijodkorlik bilan shug'ullanishi mumkin bo'lgan qulay muhitni ta'minlash muhimdir.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

Byankina va Stukovaning maqolasida jismoniy tarbiya orqali maktab o'quvchilarida kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishning ahamiyati ko'rib chiqiladi. Mualliflar jismoniy tarbiya nafaqat jismoniy rivojlanish vositasi, balki o'quvchilarning kreativ salohiyatini rag'batlantirishning samarali vositasi bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydilar. Ular jismoniy tarbiya o'qituvchilariga o'z darslarida kreativlikni uyg'unlashtirishda yordam beradigan usullarni o'rganadilar, masalan, nostandart mashqlardan, o'yin texnikasidan foydalanish, bolalarni loyiha va tadqiqot faoliyatiga jalb qilish. Asosiy e'tibor maktab o'quvchilarida nafaqat jismoniy, balki kognitiv va hissiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradigan darslarni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu o'z navbatida ularning jismoniy tarbiya uchun umumiy motivatsiyasini oshiradi [2].

E.D.Kursovaning ishi jismoniy tarbiya darslarida talabalarning mustaqilligi va qiziqishini oshirishning pedagogik vositasi sifatida kvestlarni o'rganishga bag'ishlangan. Muallif kvestlarni jismoniy faoliyatni kognitiv vazifalar bilan birlashtirish usuli sifatida foydalanishni taklif qiladi, bu bolalarga nafaqat faol harakat qilish, balki mantiqiy fikrlashni, e'tiborni va jamoaviy ishlarni rivojlantirishga imkon beradi. Kvestlar, shuningdek, materialni yaxshiroq o'zlashtirishga hissa qo'shadi, chunki ular talabalarni nostandart muammolarning echimini izlashga undaydi. Kursovaning ta'kidlashicha, ushbu yondashuvdan foydalanish talabalarning o'quv jarayoniga ko'proq jalb qilinishiga yordam beradi va ularning tanqidiy fikrlashi va mustaqilligini rivojlantiradi, bu faol hayotiy pozitsiyani shakllantirishning kalitidir [5].

Kapustin o'z ishida jismoniy tarbiya darslarida maktab o'quvchilarida kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish uchun turli texnologiyalardan foydalanishga e'tibor beradi. Maqolada talabalarda kreativ qobiliyatlarning faol namoyon bo'lishiga yordam beradigan shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan usullar ko'rib chiqiladi. Muallif o'yin usullari, loyiha topshiriqlari, innovatsion jihozlardan foydalanish va jismoniy tarbiya tadbirlarining nostandart shakllari kabi texnologiyalardan

foydalanish tajribasi bilan o'rtoqlashadi. Shuni ta'kidlash kerakki, Kapustin nafaqat mavjud amaliyotlarni tahlil qiladi, balki jismoniy tarbiya orqali o'quvchilarning kreativ faolligini rag'batlantirish imkonini beruvchi innovatsion g'oyalarni taklif qiladi [4].

Gushina maqolasida nostandart jihozlardan foydalanishning jismoniy tarbiya darslarining samaradorligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Jismoniy tarbiyaga qiziqish susayishi mumkin bo'lgan yosh toifasida bo'lgan oltinchi sinf o'quvchilariga alohida e'tibor beriladi. Gushina sport jihozlarining xilma-xilligi va turli shakldagi to'plar, nostandart jihozlar, shuningdek, individual faoliyatni rag'batlantiradigan texnologiyalar kabi yangi turdagi jihozlar maktab o'quvchilarining motivatsiyasi va faolligiga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bunday vositalardan foydalanish o'quvchilarning jismoniy tarbiya darslariga qiziqishini oshiradi va ularning jismoniy holatini yaxshilashga yordam beradi [3].

Baytashov o'z maqolasida jismoniy tarbiya darslarida mashg'ulotlar sifatini oshirishga qaratilgan samarali o'qitish usullari haqida umumiy ma'lumot beradi. Muallif har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlariga moslashtirilgan individual yondashuvlarni qo'llash, shuningdek, moslashuvchanlik va muvofiqlashtirishni rivojlantirish uchun o'yin elementlari, estafeta, topshiriqlar kabi turli usullardan foydalanish muhimligini ta'kidlaydi. Baytashovning ta'kidlashicha, asosiy jihat nafaqat jismoniy faollik, balki maktab o'quvchilariga o'qish davomida qiyinchiliklarni engish va motivatsiyani saqlab qolish imkonini beradigan psixologik yordamdir [1].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Mualliflar asarlaridagi umumiy tendentsiya - bu jismoniy faoliyatni maktab o'quvchilarining kreativ va intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birlashtirish istagidir. O'rganilayotgan barcha maqolalarda o'qitishning innovatsion usullari va nostandart yondashuvlaridan foydalanishga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, ular talabalar uchun yanada qiziqarli, kreativ va qiziqarli sharoitlar yaratishga qaratilgan. Bunday yondashuv nafaqat jismoniy tarbiya uchun motivatsiyani oshirishga yordam beradi, balki mustaqillik, ijodkorlik va jamoada ishlash qobiliyati kabi muhim shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Jismoniy tarbiya darslarida nostandart usullardan foydalanish tahlili ularning maktab o'quvchilarida ijodkorlikni rivojlantirishga ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Nostandart jihozlar va o'yin texnologiyalari bolalarning jismoniy tarbiyaga qiziqishini oshirish bilan birga, mustaqillik, tashabbuskorlik, jamoada ishlash kabi muhim shaxsiy fazilatlarni ham rivojlantiradi. O'qituvchi bu usullarni yagona vosita sifatida emas, balki o'qitishning an'anaviy shakllariga qo'shimcha sifatida qo'llashi, shu orqali yanada rang-barang va boy ta'lim muhitini yaratishi

muhim. Jismoniy tarbiya darslarida nostandart jihozlar va o'yin texnologiyalaridan foydalanish kabi kreativ usullardan foydalanish maktab o'quvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu yondashuvlar nafaqat jismoniy faollikni oshirishga, balki o'quvchilarning tashabbuskorlik, ijodkorlik va nostandart muammolarni hal qilish qobiliyati kabi shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayonda o'qituvchining o'rni har bir o'quvchi o'z iste'dodini namoyon eta oladigan rag'batlantiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhitini yaratishdan iborat.

Shunday qilib, jismoniy tarbiya darslarida kreativ usullarni joriy etish maktab o'quvchilarining har tomonlama kamol topishiga, darslarga qiziqishini oshirishga, topshiriqlarni bajarishga kreativ yondashishni rag'batlantirishga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonida nostandart jihozlar va o'yin texnologiyalaridan foydalanish nafaqat jismoniy faollikni rivojlantirishga yordam beradi, balki o'quvchilarning ijodkorligini namoyish etish, nostandart echimlarni topish va etakchilik fazilatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Bu usullar yanada boy va qiziqarli o'quv muhitini yaratish imkonini beradi, bu esa o'z navbatida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА/ REFERENCES)

1. Баиташов Е. У. Эффективные методы, применяемые во время урока физической культуры // Современные проблемы образования в области физической культуры, безопасности жизнедеятельности и биологии. – 2022. – С. 93-98.
2. Бянкина Л. В., Стукова Е. А. РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОСТИ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ // ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ. – 2021. – С. 31-35.
3. Гущина Н. В. Эффективность применения нестандартного оборудования на уроках физической культуры с учащимися шестых классов // Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. – 2012. – № 4 (25). – С. 37-40.
4. Капустин Е. С. ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОСТИ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ // Совершенствование профессиональной и физической подготовки курсантов, слушателей образовательных организаций и сотрудников силовых ведомств. – 2016. – С. 255-257.

5. Курсова Е. Д. КВЕСТ КАК ПОВЫШЕНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ И ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ // Актуальные проблемы теории и практики физической культуры, спорта и туризма. – 2021. – С. 411.